

Анархистичка библиотека

Сè е можно

Фреди Перлман

Фреди Перлман
Сè е можно
1968

„Anything Can Happen“, Black and Red, no 1, September 1968
Превод: Алек Кузмановски, 2021

www.anarhisticka-biblioteka.org

1968

Експертот кој тврди дека капитализмот е сосема во склад со „човековата природа“, со вкусовите, желбите и тенденциите на луѓето, во исто време конструира цел арсенал митови и вооружувања со кои се брани тој систем. Но од што мора да се брани тој систем? Од човековата природа? Ако тој систем, за да опстане, мора да се брани од човековата природа, тогаш тоа, кажано со јазикот на самиот експерт, може да значи само едно: дека тој систем е сосема *неприроден*.

И додека некои експерти тврдат дека бунтот во Франција е *невозможен* затоа што е неприроден, нивните колеги прават гасови за онеспособување со кои цандарите ќе можат да ги задушат таквите невозможни бунтови. Имено, СЕ Е МОЖНО. 1968.

од странските, католичките, еврејските, порториканските, мексиканските и црните работници; црните „професионалци“ си велат на себеси дека вредат повеќе од црните мануелни работници; секој белец си вели дека е подобар од секој црнец; а секој Американец си вели дека е подобар од секој јужноамерикански, азиски и африкански „домородец“. Бидејќи на „васповците“ систематски им успева да се продаваат по највисока цена, секој од нив настојува да биде што посличен на некој „васповец“. („Васповците“ традиционално се припадници на владејачката класа. Ако на цуцињата систематски би им успевало да постигнат највисока цена, сите под нив би настојувале да станат цуциња.)

За да ги задржи своите релативни привилегии, секоја група се обидува да ја спречи онаа под неа да ја разниша структурата.

Оттука, во „мировременски“ услови системот во голема мера се самонадзира: колонизираниите ги угнетуваат колонизираниите, црните ги угнетуваат црните, а белците ги угнетуваат и белците и црните и колонизираниите. На тој начин работната популација се угнетува самата себеси, „редот и законот“ се одржуваат, а владејачката класа е поштедена од понатамошна примена на својот репресивен апарат.

За „социологот“ и професионалниот пропагандист таквата „поделба на трудот“ е природна исто како и самата „човекова природа“. Единството на разни „интересни групи“ за „социологот“ е непоимливо исто како и револуцијата.

Бидејќи смета дека е „научно докажано“ дека е невозможно разни групи да се обединат во борбата против капитализмот, експертот прави сè што е во негова моќ да не се оствари тоа единство, додека неговите колеги конструираат нови оружја, доколку луѓето сепак се обединат против капиталистичкиот систем.

Затоа понекогаш целата структура се распукнува.

Содржина

Вовед	5
Американскиот „здрав разум“	5
Настани	7
„Научната заснованост“ на „здравиот разум“	11
„Здравиот разум“ експлодира	17

Во рамките на она што американскиот „социолог“ го зема здраво за готово, кога студентите и работниците во Франција стапија во борба за укинување на „реципроцитетот“, „размената“ и поделбата на трудот, тие не се бореа против капиталистичката полиција туку против човековата природа. А бидејќи е очигледно дека такво нешто не е возможно, сето она што се случи во мај 1968 година, едноставно не се случи.

„Здравиот разум“ експлодира

На прашањето што е *можно* не може да се одговори во рамки на она *што е*. Фактот дека „човековата природа“ е склона кон хиерархија во едно хиерархиско општество не значи дека хиерархиската поделба на луѓето по работни задачи е неопходна за општествениот живот.

Капиталистичките институции не ги задоволуваат човековите потреби. Работните луѓе во капиталистичкото општество се оние кои се обликуваат себеси за да се вклопат во институциите на капиталистичкото општество.

Кога некои луѓе купуваат труд, а други го продаваат, секој се обидува да се продаде по највисоката можна цена, при што секој настојува да се убеди и себеси и купувачот дека оној до него вреди помалку.

Во такво општество, студентите кои се подготвуваат еден ден да станат добро платени менаџери и манипулатори, мораат да се уверат себеси и своите купувачи дека како „професионалци“ се посупериорни од факултетски необразованите мануелни работници.

Во такво општество, „васповските“ работници (WASP, White Anglo-Saxon Protestant; бели англосаксонски протестанти) кои се обидуваат да се продадат за добро платени, полесни работни места, очајнички се уверуваат себеси и своите купувачи дека се подобри, повредни и подоверливи

тоа е затоа што следи идеи со „странско потекло“; ако таа личност е незадоволна од него, тогаш мора да е неурамнотежена; мора да е и опасна, доколку има намера да дејствува во склад со своето незадоволство; и затоа треба да се отстрани од работа, ако е можно да се изгладни, а по потреба и да се убие, за нашиот експерт да биде сосема задоволен.

За американскиот социолог „човековата природа“ е она што го прават луѓето во корпоративно-воената Америка: неколкумина од нив одлучуваат, останатите извршуваат наредби; едните мислат, другите работат; некои го купуваат трудот на другите луѓе, останатите ја продаваат својата работна сила; неколкумина инвестираат, сите останати се потрошувачи; едните се садисти, другите мазохисти; едните имаат желба за убивање, другите да бидат убиени. Кај „научникот“ сето тоа пројдува како „размена“, „реципроцитет“ и „поделба на трудот“, во кој луѓето се поделени според работните задачи. За „социологот“ сето тоа е нешто толку природно што тој навистина верува дека не донесува никакви вредносни судови за да докаже дека така сфатената „човекова природа“ е длабоко всадена во самиот почеток на историјата и длабочината на несвесното. (Американските психолози, особено бихејвиористите, дадоа мошне двосмислен „придонос“ за науката во форма на тврдење дека дури и животните поседуваат „човекова природа“: истите тие психолози доведуваат глумци до лудило изложувајќи ги на услови слични на воените, кои ги осмислија сами, на тој начин докажувајќи дека и глумците имаат желба за убивање, како и склоност кон мазохизам.)

Со таквото сфаќање на „човековата природа“, силата на корпоративно-воениот систем не почива само во потенцијалното насилство на неговата војска и полиција туку и во фактот дека корпоративно-воениот систем е во склад со човековата природа.

Вовед

„Да бидеме реални - да го бараме невозможното!“

Оваа парола, која се појави за време на револуционерните настани во Франција, е вистинска шлаганица за здравиот разум, особено „здравиот разум“ на американската корпоративно-воена пропаганда. Она што се случи во мај е шлаганица и за официјалниот американски „здрав разум“. Имено, во рамки на тој „разум“, многу од она што секојдневно се случува во светот е едноставно невозможно. Тоа е недозволиво. Ако сепак се случува, тогаш официјалниот „здрав разум“ е само бесмислица, купишта митови и фантазии. Но како може здравиот разум да биде бесмислица? Тоа е невозможно.

За да покаже дека сè е можно, овој есеј ќе соочи некои митови и некои настани. Потоа, есејот ќе се обиде да утврди зошто некои митови се можни, со други зборови, ќе ја истражи „научната заснованост“ на овие митови. Ако успее, есејот ќе покаже дека сè е можно: и луѓето да ги прифатат митовите за здравиот разум и самите творци на тие митови да поверуваат во нивната реалност, и покрај самата реалност.

Американскиот „здрав разум“

- „Невозможно е луѓето сами да управуваат со своите животи: затоа и немаат моќ да го прават тоа. Луѓето се немоќни зашто немаат ни способност, ни желба да ги преземат контролата и одлучувањето за општествените и материјалните услови во кои живеат.“
- „Луѓето сакаат власт и привилегии само во однос едни на други. На пример, невозможно е студентите на универзитетите да се борат против институцијата која им гарантира привилегирана положба. Таквите

студенти учат за да добијат највисоки оценки, зашто со нив можат да ги добијат најдобро платените работни места, што подразбира можност да купуваат повеќе потрошувачки добра од другите луѓе. Кога учењето не би се наградувало со највисоки оценки, големи приходи, власт над другите и изобилство на стока, никој не би учел; не би имало мотивација за учење.“

- „Просто е невозможно работниците самите да сакаат да управуваат со своите фабрики, да сакаат да одлучуваат за сопственото производство. Сè што ги интересира работниците се надниците: тие само сакаат надниците да им бидат поголеми отколку на останатите, за да можат да купуваат поголеми куќи, повеќе автомобили и да одат на подолги патувања.“
- „Дури и во случај студентите, работниците и земјоделците да сакаат нешто друго, тие очигледно се задоволни со она што го работат, инаку не би работеле.“
- „Во секој случај, оние кои не се задоволни можат слободно да го изразат своето незадоволство преку потрошувачката и гласањето: не мораат да го купуваат она што не им се допаѓа, не мораат да гласаат за кандидати кои не им се допаѓаат. Невозможно е да ја променат својата положба на кој било друг начин.“
- „Ако некои луѓе сепак се обидат да ја променат ситуацијата на некој друг начин, тие никогаш нема да можат да функционираат единствено. Секогаш ќе се борат меѓусебно, зашто белите работници се расисти, црните националисти се против белците, феминистките против сите мажи, а студентите имаат посебни проблеми.“
- „Дури и ако се обединат, никогаш нема да можат да ги уништат државата и полицискиот и воениот потенци-

тивните „политички преференции“ ги „задоволува“ или Републиканската или Демократската партија. Со други зборови, сè во врска со американскиот корпоративно-воен систем едноставно совршено им одговара на луѓето.

Сè е во табелите, освен фактот дека работниот човек *служи само како оружје*, дека времето во својот живот и својата креативна способност ги продава во замена за ствари, а дека притоа не одлучува ни што ќе произведува, ни за кого, ни зошто.

„Социологот“ тврди дека неговите наоди се емпириски засновани и објективни; тој тврди дека не изнесува никакви вредносни судови. Но со самото редуцирање на луѓето на куп вкусови, желби и склоности на коишто тој е ограничен во капиталистичкото општество, „објективниот научник“ го изнесува бизарното тврдење дека работникот е тој куп; оттаму неговиот бесмислен вредносен суд дека работникот не може да биде поинаков, освен онаков каков што веќе е во капиталистичкото општество. Според „законите на човековото однесување“ на таа „наука“, солидарноста на студентите и работниците, окупацијата на фабриките од страна на работниците, желбата на работниците сами да управуваат со производството, дистрибуцијата и координацијата се нешто невозможно. Зошто? Затоа што тоа е невозможно во капиталистичкото општество, а за тие „научници“, кои не донесуваат вредносни судови, постоечките општества се единствените можни општества, при што корпоративно-военото општество е најдоброто од сите можни општества.

Според вредносниот суд на овие експерти („кои не донесуваат вредносни судови“) секој член на американското општество едноставно *мора* да биде задоволен. Имено, за тие вредносно оперирани „научници“, незадоволството е „вредносен суд“ увезен од страна; како може некој да биде незадоволен во најдобриот од сите можни светови? Ако некоја личност не го гледа тој свет како најдобар од сите можни светови, тогаш

или за Демократите или за Републиканците. Студентите се подучуваат како да користат едни методи за собирање податоци, други за нивно сортирање, трети за нивна презентација, како и „теории“ за нивно толкување. Апологетската содржина на „податоците“ се прикрива со нивната статистичка префинетост. Во општество во кое да се јаде значи да се има некаква платена работа, и во кое занимавањето со некоја „смислена работа“ може да значи дека нема да се биде платен за тоа, предноста која им ја дава работникот на добро платените работни места наместо на оние смислените значи само дека попрво би бил сит отколку гладен. Во општество во кое луѓето немаат никакво влијание на тоа што го слушаат или гледаат на радио или телевизија, останува само да им се „допаѓа“ она што го слушаат или гледаат или да ја исклучат проклетата направа. Луѓето кои се свесни дека нивните најблиски родители би ги гледале чудно ако се изјаснат како атеисти, попрво одат во оваа или онаа црква, а речиси секој што е свесен дека живее во општество во кое би ги изгубил сите пријатели и работата ако е социјалист или анархист, очигледно попрво ќе биде демократ или републиканец. И тоа се „податоци“ кои на „социологот“ му служат како основа за неговите идеи што е можно или невозможно за луѓето, па дури и за нивната „човечка природа“.

Интервјуата, истражувањата на јавното мислење и статистичките прикази на религиозната припадност, изборното однесување, работните преференции, ги сведуваат луѓето на монотона низа податоци. Во контекст на таквата наука, луѓето се ствари, објекти со бескрајна низа својства, при што, за чудото да биде поголемо, секое од овие својства се совпаѓа со оваа или онаа институција на корпоративно-военото општество. Така испаѓа дека своите „материјални потреби“ луѓето ги „задоволуваат“ благодарение на корпорациите, дека нивните „физички потреби“ ги „задоволува“ воениот комплекс, дека нивните „духовни тенденции“ ги „задоволуваат“ разни култови, а дека

јал на едно толку моќно индустриско општество како што се Соединетите Држави.“

Настани

Милиони студенти ширум светот - во Токио, Белград, Беркли, Берлин, Рим, Рио, Варшава, Њујорк, Париз - токму во овој момент водат борба за преземање на контролата над општествените и материјалните услови во кои живеат. Не ги запираат ни недостатокот на желба, ни неспособноста: ги запира полицијата. Можеби за тоа ги инспирирале други борци кои ѝ се спротивставиле на полицијата: Кубанци, Виетнамци...

На пример, во Торино и Париз студентите ги окупираа универзитетите и основаа генерални совети, на кои во донесувањето на одлуките учествуваат сите студенти. Со други зборови, студентите покренала сопствени универзитети. Но не за да добијат највисоки оценки: она за што дискутираа беше укинување на сите привилегии и сите добро платени работни места; започнала дискусија за укинување на општеството во кое мораат да ги продадат своите животи. Во таа точка, понекогаш за првпат во животот, студентите почнала да учат.

Во Париз, инспирирани од примерот на студентите, младите работници окупираа една фабрика за авиони и ги ставија директорите под клуч. Примерите се заредија. И други работници почнала да ги заземаат своите фабрики. И покрај фактот дека цел живот зависеле од тоа некој друг да одлучува за нив, некои работници основаа комитети во кои дискутираа како да го водат штрајкот според сопствени правила, така што сите работници ќе одлучуваат за тоа, наместо според правилата диктирани од синдикатот - а некои работници основаа комитети во кои дискутираа како сами да ги водат фабриките. Идејата на која во нормални услови беше бесмислено, апсурдно,

невозможно да се помисли, одеднаш стана можна и се укажа како интересна, предизвикувачка, возбудлива. Работниците дури почнаа да разговараат и за тоа да произведуваат добра едноставно зашто им се потребни на луѓето. Тие работници знаеја дека „не е точно дека луѓето се против бесплатни јавни служби, дека на селаните повеќе им одговара трговски оптек преку маса посредници, дека бедно платените работници се задоволни, дека 'менаџерите' се горди на своите привилегии...“¹ Некои електричарски работници бесплатно ги снабдуваа демонстрантите со опрема за заштита од полицијата; некои селани почнаа да им носат бесплатна храна на работниците; а работниците од една фабрика за оружје ја разгледуваа можноста на сите работници да им поделат оружје, за да можат да се одбранат од државната војска и полицијата.

И покрај вечната пазарна пропаганда дека работниците се „задоволни“ со автомобилите, куќите и другите нешта кои ги добиваат во замена за својата животна енергија, работниците таквото „задоволство“ го искажаа преку генерален штрајк кој ја парализираше целата француска индустрија подолго од еден месец. И покрај тоа што целиот живот се учени „да ги почитуваат законот и поредокот“, работниците ги прекршија сите закони со тоа што ги окупираа фабриките кои не им „припаѓаат“ затоа што, како што научија брзо, полицијата е тука само за да се грижи фабриките и натаму да им „припаѓаат“ на капиталистичките сопственици. Работниците научија дека „законот и поредокот“ е она што ги спречува сами да управуваат со својата производствена активност, и дека тој „закон и поредок“ е она што мора да го уништат за да управуваат со своето општество. Цандарите се појавија кога работниците почнаа да се однесуваат во склад со своето незадоволство. Можеби работниците отсекогаш биле свесни за полицијата која

¹ Mouvement du 22 mars, *Ce n'est qu'un debut, Continuons le combat*, Paris, Maspero, 1968

никаква моќ над конкретната активност не знаат што да прават со таквата моќ: не би ни почнале да учат како да ја користат дури ни кога би ја имале. Од сето тоа, таквиот „научник“ заклучува дека луѓето не се ниту способни, ниту навистина сакаат да имаат таква моќ, односно, дека не сакаат да имаат никаква контрола и моќ над одлучувањето за општествените и материјалните услови во кои живеат. Уште побуквално, таа аргументација всушност вели: луѓето немаат таква моќ во ова општество, а ова општество е *единствениот* можен облик на општество; со самото тоа е невозможно луѓето да стекнат таква моќ. Уште поедноставно: луѓето не можат да имаат таква моќ зашто ја немаат.

Во американските училишта не се учи многу логика, а ваквата аргументација делува уште поимпресивно во придружба на огромниот статистички апарат и крајно заплетканите геометриски прикази. Ако некој критичар инсистира дека таквата аргументација е симплистичка и циркуларна, тој е побиеен штом „научникот“ извлече бројки пресметани на компјутери недостапни за јавноста, а потоа и потиснат штом „научникот“ почне да „комуницира“ на сосема езотеричен јазик, исткаен со логички заблуди, но кој им е разбирлив само на неговите „научни колеги“.

Митолошките заклучоци изведени врз основа на митолошки претпоставки се „докажуваат“ со помош на статистики и табели; голем дел од „применетата социологија“ се состои од подучување на младите луѓе каков вид „податоци“ треба да собираат за да дојдат до одредени заклучоци, а голем дел од „теоријата“ од вклопувањето на овие податоци во претходно зацртани формули. Така, на пример, со помош на бројни техники може да се „докаже“ дека работниците повеќе сакаат добро платени, а не пријатни или смислени работни места, дека на луѓето им се „допаѓа“ она што го слушаат на радио или телевизија, дека сите луѓе се „припадници“ на овој или оној јудеохристијански култ и дека речиси секој гласа

претпоставки; тој вообичаено вели дека не поаѓа од никакви претпоставки. Не може да се каже дека со тоа отворено лаже: тој своите претпоставки ги зема *здроаво за готово* до таа мера што не е ни свесен дека ги има.

„Социологот“ го зема здраво за готово општеството во кое веќе постои високо развиена поделба на трудот, која истовремено вклучува раздвојување на работните задачи и раздвојување („специјализација“) на луѓето. Работните задачи подразбираат општествено корисни нешта, како што се производството на храна, облека и куќи, но и општествено бескорисни нешта, како што се перењето мозоци, манипулациите и убивањето луѓе. Секако, нашиот „научник“ ги дефинира *сите* тие активности како корисни, зашто *неговото* општество не би можело да функционира без нив. Понатаму, за него се подразбира дека тие задачи можат да се извршуваат само ако некоја личност доживотно се поврзе со нив, со други зборови, ако некоја специјализирана задача ја изведуваат само специјализирани личности. Тој не претпоставува дека тоа важи за сè. На пример, исхраната и спиењето се нужни активности; општеството би пропаднало кога тие не би се извршувале. Сепак, дури ни „социологот“ не мисли дека само неколкумина би требало да јадат, а сите останати да не јадат, или дека само неколкумина треба да спијат, а сите останати воопшто да не спијат. Тој ја претпоставува потребата од специјализација само за оние активности кои се специјализирани во неговото посебно општество. Во корпоративно-военото општество неколку луѓе ја имаат сета политичка моќ, сите останати немаат никаква; неколкумина одлучуваат што ќе се произведува, останатите само трошат; неколкумина одлучуваат какви куќи ќе се градат, останатите само живеат во нив; неколкумина се активни, останатите се само набљудувачи. Накратко, неколкумина ја имаат сета моќ на одредена активност, а сите останати немаат никаква моќ, дури ни кога се директно изложени на нејзините последици. И секако дека луѓето кои немаат

им виси на врат; можеби затоа изгледало дека работниците се „задоволни“. Со пиштол вперен во тилот, речиси секоја малку интелегентна личност би била „задоволна“ да ги држи рацете во воздух.

Во Париз и другите градови, работниците почнаа да се одвиваат на повикот на студентите да им се придружат на средбите на парискиот Универзитет (Sorbona, Censier, Halle-aux-vins, Beaux Arts, итн.²) за да ја разгледаат можноста за укинување на паричната економија и претворањето на фабриките во општествен сервис со кој би управувале оние кои работат таму и оние за кои е наменето тоа производство. Работниците почнаа *сами да се изразуваат*. Токму во тој момент власта и нејзините управници се заканија со граѓанска војна и беше покрената огромната воено-полициска машинерија за таа закана да се направи реална. Таквиот брутален настап на „силите на редот и законот“ одеднаш го соголи царот: сега секој можеше да се увери во репресивниот карактер на капиталистичката диктатура. Луѓето ги изгубија сите илузии и фантазии за својот „потрошувачки суверенитет“, својата „гласачка моќ“, дека капиталистичкото општество може да се промени со потрошувачка и гласање. Сега знаеја дека нивната „куповна“ и „гласачка моќ“ само го означува нивното потчинување и предавање пред застрашувачката сила. Бунтот на студентите и генералниот штрајк во Франција (како и црнечкиот бунт во САД и антиимперијалистичката борба на три континенти) само направија да се соголи секогаш присутното насилство: тоа на луѓето им овозможи да го препознаат непријателот.

Соочени со насилството на капиталистичката држава, студентите, француските работници, странските работници, добро и лошо платените работници, селаните, можеа добро да ви-

² „Censier“, новиот Факултет за книжевност; „Halle-aux-vins“, новиот Факултет за природни науки изграден на местото на стара винарија; Beaux Arts, Ликовна академија (заб. на прев.).

дат на чии интереси им служат надзирајќи се едни со други, мразејќи се едни со други и плашејќи се едни од други. Пред соголеното насилство на заедничките угнетувачи, исчезнаа сите поделби помеѓу угнетуваните: студентите престанаа да се борат за привилегиите над работниците и им се придружија; француските работници престанаа да се борат за привилегиите над странските работници и се здружија со нив; селаните престанаа да се борат за посебен третман и се придружија на борбата на студентите и работниците. Сега сите беа во заедничка борба против единствениот светски систем кој ги угнетува и дели студентите од работниците, квалификуваните работници од неквалификуваните, француските работници од шпанските, црните работници од белите, „домородните“ работници од „домашните“, колонизирани селани од целото население од „метрополите“.

Борбата во Франција не ја уништи политичката и воената моќ на капиталистичкиот систем. Но таа борба не докажа дека тоа е невозможно.

- За време на демонстрациите во Париз, студентите знаеја дека не можат да го издржат полицискиот јуриш, но некои студенти не се повлекоа пред полицијата; почнаа да прават барикада. Тоа е она што *Движењето 22 март* (Mouvement du 22 Mars) го нарече „акција за пример“: студентите собраа храброст, не побегнаа пред полицијата и почнаа да прават барикади.
- Студентите знаеја дека не можат сами да ја уништат државата и нејзиниот репресивен апарат, а сепак окупираа и почнаа сами да ги водат универзитетите, додека на улиците на плотуните на полицискиот солзавец возвраќаа со плотуни калдрма. И тоа беше акција за пример: работниците од многу фабрики собраа храброст, ги заземаа своите фабрики и беа подготвени да ги бранат од нивните „сопственици“.

- Првите работници кои ги окупираа фабриките со намера да ги преземат и да ги водат сами, беа свесни дека не можат да ја уништат власта на капиталистичката класа ако и сите останати работници не ги земат и не ги одбранат фабриките, уништувајќи ја на тој начин државата и нејзината репресивна сила, а сепак го направија тоа. И тоа беше акција за пример, но на тие работници не им успеа тој пример да им го пренесат на останатите работници: власта, печатот и синдикатите на остатокот од популацијата ѝ зборуваа дека тие работници водат традиционален штрајк, за од државата и сопствениците да добијат поголеми плати и подобри работни услови.

Невозможно? Сето тоа се случи за две недели, кон крајот на мај. Овие примери беа исклучително заразни. Дали после тоа кој било може да каже дека оние кои произведуваат оружје, имено, работниците, или дури полицајците и војниците, кои исто така се работници, се имуни на тоа?

„Научната заснованост“ на „здравитот разум“

„Социолог“³ е некој кој е платен да ги брани митовите на ова општество. Неговиот одбранбен механизам, во својот најпрост облик, функционира приближно вака: тој поаѓа од *претпоставката* дека општеството во кое живее, во дадено време и простор, е *единствениот* *можен* облик на општество; потоа *заклучува* дека некој друг облик на општество е *невозможен*. За жал, „социологот“ ретко ги признава своите

³ Перлман во текстот го користи поимот „social scientist“ кој е поширок поим од поимот „социолог“ и опфаќа и дисциплини како економија, психологија, право итн. Со оглед дека во нашиот јазик поимот „општествен научник“ не е одомаќинет и во прилог на читливоста на текстот, го оставивме поимот „социолог“ (заб. на А.Б.).